

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการศึกษาวิจัย

ศิลปะบันเทิงเป็นศิลปะรูปแบบหนึ่ง เช่นเดียวกับวรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ตามแนวคิดทางสังคมวิทยา แห่งวรรณคดี หรือสังคมวิทยาศิลปะ มีการพิจารณาว่า งานศิลปะบันเทิงเป็นปรากฏการณ์สังคมชนิดหนึ่ง ปรากฏการณ์ทางศิลปะบันเทิง เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในบริบททางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของสังคมนั้น และยังมีหน้าที่บางประการในสังคมนั้น ทั้งนี้เพราะนอกจากเพื่อการบันเทิงแล้ว ศิลปะบันเทิงยังถูกผลิตขึ้นด้วยแรงจูงใจของผู้ผลิตในประการที่สำคัญคือ ผลิตเพื่อแสดงความเชื่อทางศาสนาและปรัชญา เพื่อจำลองสังคมและค่านิยมที่ดำรงอยู่ในสังคมและเพื่อแสดงลัทธิธรรมในเรื่องต่าง ๆ โดยผ่านการรับรู้ของผู้ผลิต

แรงจูงใจในการผลิตงานศิลปะบันเทิง จึงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับงานศิลปะและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับงานศิลปะ ศิลปะบันเทิง โดยเฉพาะศิลปะบันเทิงพื้นบ้านอันหมายถึงศิลปะบันเทิง ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของชาวบ้านในระดับวัฒนธรรม ประเพณีราษฎร์ จึงสามารถสะท้อนสภาพสังคมชาวบ้านได้เป็นอย่างดี นอกจากศิลปะบันเทิงพื้นบ้านสามารถสะท้อนสภาพสังคมแล้ว ศิลปะบันเทิงพื้นบ้านยังเป็นที่รวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน ในการอธิบายสังคม และในการควบคุมสังคม ศิลปะบันเทิงพื้นบ้านจึงสามารถสื่อให้เข้าใจพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต การบริโภค คตินิยมทางเพศ ได้ค่อนข้างชัดเจน และภูมิปัญญาชาวบ้านที่รวบรวมอยู่ในศิลปะบันเทิงพื้นบ้าน ได้มีการส่งต่อเป็นมรดกแก่ชนรุ่นหลัง โดยอาศัยกระบวนการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม ทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ ยังคงอยู่พร้อม ๆ กับการดำรงอยู่ของศิลปะบันเทิงพื้นบ้าน

กล่าวได้ว่า ชาวบ้านใช้ศิลปะบันเทิงพื้นบ้านของตนเป็นสิ่งสะท้อนสังคม วิธีการจัดการควบคุมสังคม และแก้ไขปัญหาสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะบันเทิงพื้นบ้าน ในการสะท้อนสังคมนั้น อาจจะเป็นการสะท้อนตรงไปตรงมา หรือสะท้อนในลักษณะห่างไกลจากความเป็นจริงก็ได้ จากแนวคิดนี้ทำให้ศิลปะบันเทิงพื้นบ้าน เป็นได้ทั้งตัวที่เปิดเผยสภาพสังคมที่พบเห็นอยู่ หรือเปิดเผยความจริง

บางอย่างที่สังคมยังไม่ตระหนัก

และ เมื่อมีการ เปลี่ยนแปลงของสังคม ศิลปิน เหนิงพินบ้านจึงต้องทำหน้าที่ สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของสังคมออกมาให้ประจักษ์ และที่น่าสนใจคือ ศิลปิน เหนิงพินบ้านจะสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาชาวบ้านใหม่ในท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นชาวบ้านยังต้องพยายามจัดการกับศิลปิน เหนิงพินบ้านใหม่ เพื่อความคงอยู่ของศิลปิน เหนิงพินบ้านเอง ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงของสังคมดังกล่าว ซึ่งการพยายามจัดการกับศิลปิน เหนิงพินบ้านนั้น อาจ เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่ง เช่น รูปแบบ เนื้อหา วิธีการนำเสนอ

จึงกล่าวได้ว่า ศิลปิน เหนิงพินบ้านเป็นตัวสะท้อนสภาพสังคมในขณะนั้น ๆ ได้ โดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านในการสร้างสรรค์ และเมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลง ศิลปิน เหนิงพินบ้านจึงเป็นตัวทำหน้าที่สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่จัดการกับการเปลี่ยนแปลงนั้น เช่นกัน

สำหรับศิลปิน เหนิงพินบ้านของล้านนา ที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายได้แก่ คำว เพลงขอ และเพลงพื้นเมือง ศิลปิน เหนิงพินบ้านของล้านนา แต่ละประเภทที่กล่าวมา สามารถทำหน้าที่สะท้อนสภาพสังคมและภูมิปัญญาชาวบ้านล้านนาได้เป็นอย่างดี

นอกจากการสะท้อนสภาพสังคม และภูมิปัญญาชาวบ้านแล้ว ที่น่าสนใจศึกษาคือ อิทธิพลของศิลปิน เหนิงพินบ้านของภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะจากส่วนกลางเข้ามามีบทบาทมากขึ้นเพียงใด ต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการนำเสนอศิลปิน เหนิงพินบ้านของล้านนา ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูล ข่าวสาร ที่การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากส่วนต่าง ๆ ของสังคมสามารถแพร่กระจายสู่กันและกันได้อย่างรวดเร็ว

และจากผลของการเปลี่ยนแปลงของศิลปิน เหนิงพินบ้านล้านนา เนื่องจากอิทธิพลของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ยังสามารถขยายผลการศึกษาไปยัง เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านล้านนา ในปัจจุบัน ในการเปลี่ยนแปลงศิลปิน เหนิงพินบ้าน เพื่อให้ศิลปิน เหนิงพินบ้านนั้น ยังคงทำหน้าที่สะท้อนสังคม ดังนั้นการศึกษาวิจัย เรื่อง ศิลปิน เหนิงพินบ้านล้านนา บทสะท้อนภูมิปัญญาชาวบ้านและการ

เปลี่ยนแปลงนี้ จึงครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับ เรื่องของภูมิปัญญาชาวบ้านล้านนาในอดีต และภูมิปัญญาชาวบ้านล้านนาในปัจจุบัน ในการจัดการกับสังคม การเปลี่ยนแปลงสังคม และการจัดการกับศิลปบันเทิงพื้นบ้านของตน เพื่อความอยู่รอดของศิลปพื้นบ้านด้วย นอกจากนี้ ยังครอบคลุมเนื้อหาของอิทธิพลของศิลปบันเทิงของภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีต่อศิลปบันเทิงพื้นบ้านล้านนา ซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปถึงการสามารถทำความเข้าใจสภาพสังคมและภูมิปัญญาชาวบ้านของภูมิภาคต่าง ๆ อีกด้วย

เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการวิจัยเรื่อง การศึกษาศิลปบันเทิงพื้นบ้านล้านนา บทสะท้อนภูมิปัญญาชาวบ้านและการเปลี่ยนแปลงนี้ ไม่มีเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง แต่มีคำราและงานวิจัยที่สอดคล้องเนื้อหาที่เกี่ยวข้องไว้ ดังนี้

อุคม รุ่งเรืองศรี (2528) ทำการศึกษาวรรณกรรมล้านนา ได้แบ่งวรรณกรรมล้านนาออกเป็น 2 ประเภท คือ วรรณกรรมมุขปาฐะ และ วรรณกรรมลายลักษณ์ นอกจากนี้ยังอธิบายว่า เพลงพื้นบ้านจัดเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ที่สามารถอธิบายชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษา ความเชื่อ ความคิด การกระทำ ตลอดจนผลที่ผลิตจากความคิด และการกระทำของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น ๆ

มณี พยอมยงค์ (2529) ได้ศึกษาวัฒนธรรมล้านนาไทย และกล่าวถึงลักษณะวรรณกรรมล้านนาไทย ประเภท คำว ภาพยนตร์ เพลงขอ โคลง ร่าย โดยอธิบายว่าวรรณกรรมเหล่านี้ถือว่าเป็นการสร้างสมมาจากชีวิตความเป็นอยู่ของชาวดินเหนือ ซึ่งมีระเบียบแบบแผนเป็นของตนเอง มีกรอบชีวิตเป็นของตนเอง และมีการดำเนินชีวิตแบบพื้นบ้านของตนเอง

เอมอร ชิตตะโสภณ (2530) ได้ศึกษาค้นคว้าด้านรูปแบบคำประพันธ์ของวรรณกรรมล้านนา ทั้งคำว ภาพยนตร์ ขอ ร่าย และอธิบายว่า วรรณกรรมเหล่านั้น มีบทบัญญัติตลอดจนแบบแผนในการแต่งคำประพันธ์แต่ละชนิดที่โบราณจารย์วางแบบไว้แต่ไม่แพร่หลาย และมีไม่ครบ บรรดานักเรียนหรือช่างขอ ต่างก็เรียนและฝึกฝนโดยการอ่านและฟังของเก่า ๆ ที่แต่งเอาไว้ แล้วก็ลองหัดแต่ง โดยแต่งไปก็อ่านเป็นทำนองเสนาะ เฉพาะคำประพันธ์แต่ละชนิดไป รูปแบบคำประพันธ์ของวรรณกรรมล้านนาจึงเป็นลักษณะเฉพาะไม่เหมือนคำประพันธ์ประเภทใดในภาคกลาง

จากรูพรรณ พรหมวัง (2535) ได้ศึกษา คำว ซอลำนำเพลงเต่งล้านนา โดยกล่าวถึง
สิ่งที่มาของเพลงซอ ลักษณะของเพลงซอ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการซอ

นอกจากนี้ยังมีผลงานการวิเคราะห์และรวบรวมเนื้อหาของศิลปะบันเทิงพื้นบ้านล้านนา ได้แก่ วิบูลย์วรรณ มุสิกอนุเคราะห์ (2531) วิเคราะห์คำวซอ เรื่อง ธรรมจันตีมา
ศรชัย แสงสุข (2531) วิเคราะห์วรรณกรรมคำว เรื่อง สุวรรณเมกษะ (หมาชนคำ)
ศิริวรรณ อ่อนเกตุ (2531) รวบรวมเนื้อหาคำวซอ เรื่อง นกกระจาป และ
อุคม รุ่งเรืองศรี (2516) รวบรวมเนื้อหาคำวซอ เรื่อง หงส์เทิน

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศิลปะบันเทิงพื้นบ้านล้านนา บทสะท้อนภูมิปัญญาชาวบ้าน และการ
เปลี่ยนแปลงมีวัตถุประสงค์ คือ

1. ศึกษารูปแบบ และเนื้อหาของศิลปะบันเทิงพื้นบ้านล้านนา 3 ประเภท คือ คำว เพลงซอ
เพลงพื้นเมือง
2. ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านล้านนา ที่ปรากฏอยู่ในศิลปะบันเทิงพื้นบ้านล้านนา ประเภท
คำว เพลงซอ เพลงพื้นเมือง
3. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของศิลปะบันเทิงพื้นบ้านล้านนา ทั้ง 3 ประเภท และสาเหตุ
ของการเปลี่ยนแปลง
4. ศึกษาอิทธิพลของศิลปะบันเทิงพื้นบ้าน ทั้ง 3 ประเภท ที่มีต่อสังคมล้านนา และผลการ
เปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงศิลปะบันเทิงพื้นบ้าน

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศิลปะบันเทิงพื้นบ้าน บทสะท้อนภูมิปัญญาชาวบ้าน และการเปลี่ยนแปลง
นี้ มีขอบเขตการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาเชิงคติชนวิทยา ของศิลปะบันเทิงพื้นบ้านล้านนา 3 ประเภท ได้แก่ คำว
เพลงซอ และเพลงพื้นเมือง โดยศึกษาเฉพาะรูปแบบและเนื้อหาของศิลปะบันเทิงพื้นบ้าน ทั้ง 3 ประเภท

ในจังหวัดเชียงใหม่ ช่วงปี พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ. 2536

2. ศึกษานุภูมิภาคชาวบ้านล้านนาในด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในศิลปะบันเทิงพื้นบ้านล้านนา
ทั้ง 3 ประเภท

3. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของศิลปะบันเทิงพื้นบ้านล้านนาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันท่ามกลางการ
เปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมล้านนา

4. ทำการศึกษาเกี่ยวกับครูศิลปินพื้นบ้านและผู้อาวุโสที่มีความรู้และความชำนาญในจังหวัด
เชียงใหม่ โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น

ครูศิลปินพื้นบ้านด้านคำว่่า ที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน จำนวน 15 คน

ครูศิลปินพื้นบ้านด้านเพลงซอ ที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน จำนวน 15 คน

ครูศิลปินพื้นบ้านด้านเพลงพื้นเมือง ที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน จำนวน 15 คน

ผู้อาวุโสชาวพื้นเมือง (กลุ่มเป้าหมายตัวอย่าง ที่รับสารจากศิลปินพื้นบ้านทั้ง
3 ประเภท)ที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน จำนวน 50 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภูมิภาคชาวบ้าน หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์ส่ง
ต่อกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม
2. คำว่่า หมายถึง ลักษณะคำประพันธ์ที่เรียบเรียงถ้อยคำให้เป็นระเบียบเหมือนลูกโซ่
มีสัมผัสคล้องจองกันไป คล้ายกลอนแปด มักมีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้าน
3. เพลงซอ หมายถึง การขับร้องโดยการนำเอาเหตุการณ์ที่พบเห็น หรือประสบการณ์
ต่าง ๆ มาขับร้องโดยจัดทำนองให้ไพเราะ มีเสียงดนตรีประกอบ โดยมีทำนองเป็น
แบบแผน มักได้มาจากการพรรณนาถึง ความงามตามธรรมชาติ ขนบธรรมเนียม
ประเพณี สิ่งสิ่งต่าง ๆ
4. เพลงพื้นเมือง หมายถึง บทเพลงที่ไม่ยาวมากนัก ประพันธ์เนื้อร้อง เป็นบทกลอน
และทำนองขึ้นมาเป็นเฉพาะเพลง ๆ ไป เนื้อเรื่องอาจเล่าเรื่องราว วิถีชีวิต
ความเป็นอยู่ พรรณาสัตว์รอบตัว ภายในท้องถิ่นนั้น ๆ หรือ แสดงออกถึงอารมณ์

ความเพื้อฝัน เช่น สาวมอเตอร์ไซด์ เพลงรักเดี่ยว ของกินบ้านเฮา ผักกาดจ้อ
ฮักน้องแดง โดยใช้เครื่องดนตรีดั้งเดิม ผสมผสานเครื่องดนตรีตะวันตก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการรวบรวมรูปแบบ และเนื้อหา ของศิลป์บันเทิงพื้นบ้านล้านนา ทั้ง 3 ประเภท
2. เป็นการรวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้านล้านนาที่ปรากฏอยู่ในศิลปพื้นบ้าน ทั้ง 3 ประเภท
3. เป็นพื้นฐานความรู้สำหรับผู้สนใจ จะนำผลของการศึกษาวิจัยไปใช้ประโยชน์ ในการผลิตศิลป์บันเทิงพื้นบ้านล้านนา เพื่อการอนุรักษ์ไว้ซึ่ง รูปแบบ เนื้อหา ของศิลปพื้นบ้านเดิม